

«Η επενέργεια του τεχνολογικού παράγοντα στον πολιτισμό και στη γλώσσα»

**Δημήτριος Καρακούλας, Φιλολόγος, MSc, Υπ. Δρ ΕΜΠ,
dkarakoulas@mail.ntua.gr**

Τρόποι αφομοίωσης του πολιτισμικού μοντέλου:

Το πολιτισμικό μοντέλο μαθαίνεται κατά τη γέννηση ασύνειδα.

Οι άνθρωποι το εσωτερικεύουν με:

- μίμηση,
- έμπρακτα παραδείγματα

και εκφράζεται στην τοπική γλώσσα.

Πρόκειται για:

- μια ευέλικτη και συνεχή διαδικασία αλλαγής
- δια βίου, επηρεάζεται από την προσωπική, βιωματική εμπειρία.

Ο πολιτισμός είναι, επομένως, απαραίτητος για τη δημιουργία μιας αίσθησης του ανήκειν και για τον καθορισμό της ταυτότητας του κάθε ανθρώπου (Combi, 2006).

Η διάδραση τεχνολογίας και πολιτισμού:

Οι νέες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνίας:

- Έχουν επηρεάσει πρωτίστως τη δυτική κοινωνία.
- Έχουν επιφέρει αλλαγές τόσο σε τοπικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο.
- Οδήγησαν σε νέες διαρθρώσεις των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων τομέων της γνώσης και της καθημερινής ζωής.
- Η παγκοσμιοποίηση κατ' εξοχήν ευνοήθηκε και ενισχύθηκε από τις νέες τεχνολογικές εφευρέσεις και το διαδίκτυο.

Η διάδραση τεχνολογίας και πολιτισμού:

Οι τεχνικές επαναστάσεις αποδείχθηκαν, επιπρόσθετα, πολιτισμικές επαναστάσεις.

Απόδειξη:

Οι αλλαγές που έγιναν από εφευρέσεις όπως ο τροχός ή η ατμομηχανή (Combi, 1992).

Η διάδραση τεχνολογίας και πολιτισμού:

Η ώθηση για πολιτιστική και, τοιουτοτρόπως, πολιτισμική αλλαγή:

- Διεγείρεται σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογία.
- Εντοπίζεται και καταγράφεται σε όλες τις κοινωνίες που εμπλέκονται στην τεχνολογική εμπειρία.

Παρατήρηση:

Οι εν λόγω μετασχηματισμοί δεν συντελέστηκαν ταυτόχρονα, με τον ίδιο τρόπο, την ίδια ένταση ή τον ίδιο αντίκτυπο παντού.

Επιπρόσθετα:

- Συνέβαλαν στην εξάπλωση της τεχνολογίας.
- Επηρέασαν τους χρήστες σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο.
- Επανακαθόρισαν τα γλωσσικά, πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια.

Η διάδραση τεχνολογίας και πολιτισμού:

1. Ο ρόλος της τεχνολογίας σε μια κοινωνία καταδεικνύει:
 - την αδιαλυτότητα των σχέσεων που τη συνδέουν με το κοινωνικό σύνολο και το άτομο
 - πολυάριθμες πολιτισμικές αλλαγές προκαλούνται από τη χρήση της τεχνολογίας.
2. Η τεχνολογία δεν είναι μόνο η ίδια η μηχανή, το μέσο.
3. Η τεχνολογία είναι το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων, των συσκευών και των γνωσιακών πεδίων.

Η διάδραση τεχνολογίας και πολιτισμού:

4. Ο πολιτισμός προσδιορίζεται ως ένα σύνολο επικοινωνιακών πράξεων.
5. Η επικοινωνία επιτρέπει σε ομάδες και άτομα να εκπροσωπούνται και να αλληλεπιδρούν με τον κόσμο μέσω κανονιστικών και αξιακών συστημάτων.
6. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης «δείχνουν» και υπαγορεύουν:
 - το μέλλον της ομογενοποίησης,
 - της εξισορρόπησης
 - ή ακόμα και της εξάλειψης των πολιτισμικών διαφορών –μεταξύ αυτών και των γλωσσικών.

Ερευνητικό ερώτημα που τίθεται:

Μπορεί η ύπαρξη του τεχνολογικού χώρου να επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τη γλωσσική και πολιτιστική πολυμορφία;

Η τεχνολογική κοινωνία φαίνεται πως:

- Δεν είναι ανεκτική στην ετερότητα.
- Δεν διέπεται από πολιτισμική κατανόηση.
- Δεν προάγει πραγματικά τη συλλογική αυτο-έκφραση.

Αντίθετα απαιτεί:

- τη μαζοποίηση,
- την επιβαλλόμενη αμοιβαιότητα,
- την έκφραση μέσω «τρίτων».

Ο Pierre Lévy (1956-) υπογράμμισε τα κύρια προβλήματα που συνδέονται με τις τεχνολογικές εξελίξεις (Lévy, 1997):

- Οι νέες τεχνολογίες μεταμόρφωσαν την παγκόσμια κοινωνία.
- Αναφέρθηκε στις πολιτιστικές επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών.
- Αναπτύχθηκαν νέες σχέσεις με τη γνώση.
- Πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση.
- Προέκυψαν ζητήματα σχετικά με τη διατήρηση των γλωσσικών ποικιλιών.
- Παρατηρήθηκαν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού.
- Υπήρξε αντίκτυπος στη δημοκρατία.

Ο Λένγ (1997) διερωτάται: «Κατά πόσο η τεχνολογία απειλεί τη γλωσσική και πολιτισμική μοναδικότητα και πολυμορφία;»

- Η χρήση μιας απλοϊκής και κοινώς κατανοητής διαλέκτου ή γλώσσας στο πλαίσιο της λειτουργίας των τεχνολογικών μέσων συνιστά ανασταλτικό παράγοντα για τους ανθρώπους ή τους λαούς που δεν την κατέχουν ικανοποιητικά.
- Αναγκάζει σε μια ανάλογου τύπου απλοϊκότητα τις γλώσσες ή τις διαλέκτους που απέχουν παρασάγγας από εκείνη.
- Αν και σήμερα με τα υπερσύγχρονα υπολογιστικά συστήματα έχουν επιλυθεί τα τεχνικά προβλήματα που συνδέονται με τη χρήση απαιτητικών αλφαβήτων, όπως για παράδειγμα της (πολυτονικής) Αρχαίας Ελληνικής.
- Μέχρι πριν κάποια χρόνια, αυτό εθεωρείτο μάλλον τεχνολογικά αδύνατο.

Ο Λένυ (1997) υποστήριξε:

- Η τεχνολογική κουλτούρα θα προκαλέσει χάος και σύγχυση στην ιεραρχία και στις δομές της γνώσης.
- Θα εξαλείψει το δικαίωμα της επιλογής.

Εξάλλου:

Το καινοτόμο χαρακτηριστικά της τεχνολογίας είναι η χρήση της ως:

- μέσο επικοινωνίας μεταξύ ατόμων,
- μέσο διασφάλισης ότι η κοινότητα μπορεί να διδάξει στα μέλη της αυτό που είναι καλό να γνωρίζουν, και με τον τρόπο που πρέπει.

Ο Lény (1997) υποστήριξε:

- Τα δυτικά πολιτισμικά και εκπαιδευτικά μοντέλα έχουν υποστεί μεγάλες αλλαγές.
- Κάθε κοινωνία επεξεργάζεται κώδικες επικοινωνίας που θεωρούνται απαραίτητοι για:
 - τη μετάδοση γνώσεων,
 - διαπροσωπικές και διαπολιτισμικές συναντήσεις, σε επίπεδο γλωσσικής, προφορικής, γραπτής, μη λεκτικής και οπτικής επικοινωνίας.

Ο Λένυ (1997) υποστήριξε:

- Η επικοινωνία αντανακλά την κοινωνία.
- Κάθε γλώσσα καταφέρνει να εκφράσει την κουλτούρα μιας ομάδας ανθρώπων.
- Οι τεχνολογικές αλλαγές:
 - αφενός συμβάλλουν στην επίτευξη της εναρμόνισης μεταξύ των χωρών,
 - αφετέρου πρέπει να αναδεικνύουν και τη σημασία της πολιτισμικής ποικιλομορφίας

Ο Lény (1997) υποστήριξε:

- Η τεχνολογία κατέστησε παρωχημένες τις παραδοσιακές χωρικές και χρονικές παραμέτρους.
- Σαφώς επηρέασε τις κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να εκσυγχρονίσουν τα κράτη τους.

Συμπερασματικά:

Τα γενικά χαρακτηριστικά της ουσιαστικής μεταρρύθμισης έγκεινται στη δυνατότητα των κυβερνήσεων:

- να κάνουν πράγματα που δεν ήταν δυνατά πριν,
- να εισαγάγουν νεωτερισμούς που θέτουν τα κράτη τους σε τροχιά εναρμόνισης και εκσυγχρονισμού.

Ο Λένυ (1997) υποστήριξε:

Όμως

- Είναι πιο εύκολο για τις κυβερνήσεις:

- να επικεντρωθούν σε αυτά που έχουν κοινά τα άτομα και οι πολιτισμοί.
- να δώσουν έμφαση στα στοιχεία που μπορούν να ομογενοποιηθούν.

- Είναι δυσχερέστερο:

- να αναδείξουν την πολυπλοκότητα και την αξία των διαφορών τους.

Ο Λένυ (1997) υποστήριξε:

Οι κυβερνήσεις προέβησαν σε μεταρρυθμίσεις προκειμένου:

- να εναρμονιστούν στις νέες τεχνολογικές συνθήκες
- να μη μείνουν «πίσω» σε επίπεδο ανάπτυξης.

- Εγείρονται, λοιπόν, τα ερωτήματα:

1. Κατά πόσο η νέα κατάσταση επηρέασε

- θετικά ή αρνητικά και
- λειτούργησε ανασταλτικά ή παρωθητικά
στο υφιστάμενο υπόβαθρο κάθε χώρας;

2. Κατά πόσο επηρεάστηκε η τοπική ταυτότητα από την ενσωμάτωση των τεχνολογιών;

Η επενέργεια της τεχνολογίας στη γλώσσα:

Στο πρώιμο τεχνολογικό περιβάλλον:

Οι αποκλίνουσες γλωσσικές ομάδες, όπως η ελληνική:

- Ήταν αναγκασμένες να προσαρμοστούν.
- Υποχρεώθηκαν να «θυσιάσουν» κάτι από τον πλούτο της παράδοσής τους, προκειμένου να παραμείνουν ζωντανές στον διαμορφούμενο τεχνολογικό-εικονικό κόσμο.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του πολυτονικού συστήματος:

Αντικαταστάθηκε από το μονοτονικό γιατί, μεταξύ άλλων, δεν μπορούσε να αναπαραχθεί από την τεχνολογία του δεύτερου μισού του 1970.

**Μπορούμε στις ανωτέρω διαπιστώσεις να ανιχνεύσουμε –ενδεχομένως–
επίρρωση της θεωρίας του τεχνολογικού ντετερμινισμού;**

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Είναι μία θεωρία που, συνδυάζοντας κοινωνικές και τεχνολογικές θεωρήσεις, ερμηνεύει γεγονότα, στα οποία κάθε αιτιότητα αποδίδεται στην τεχνολογία.

- Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, γίνεται δεκτή η υπόθεση ότι ούτε ο άνθρωπος, ούτε η κοινωνία που την παρήγαγε, μπορούν να επιδράσουν πάνω στην τεχνολογία, καθώς αυτή διαθέτει έμφυτα χαρακτηριστικά και ιδιότητες.
- Οι κύριες προσεγγίσεις τεχνολογικού ντετερμινισμού κινούνται πάνω σε δύο άξονες:
 1. Η τεχνολογία είναι ανεξάρτητη των κοινωνικών και πολιτικών επιρροών.
 2. Η τεχνολογία ουσιαστικά όχι μόνο επηρεάζει, αλλά και ευθύνεται για τις κοινωνικές αλλαγές και τις νέες δομές που προκύπτουν από αυτές.

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Οι Marx και Roe Smith (1994) διακρίνουν:

- Τη «μαλακή» εκδοχή της τεχνολογίας, σύμφωνα με την οποία αυτή οδηγεί σε αλλαγές ανταποκρινόμενη στις κοινωνικές πιέσεις.
- Τη «σκληρή» εκδοχή της, σύμφωνα με την οποία αυτή συνιστά έναν ανεξάρτητο παράγοντα, αυτόνομο από άλλες κοινωνικές συνιστώσες.

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Οι υπέρμαχοι της Κοινωνίας της Πληροφορίας τάσσονται υπέρ της «σκληρής» εκδοχής:

Ο αποκλεισμός κοινωνικών, αλλά και οικονομικών παραγόντων, καθιστά εφικτή την επιτυχή πρόβλεψη του τρόπου που θα εξελιχθεί η κοινωνία, ως συνέπεια της εφαρμογής μιας ή περισσότερων τεχνολογιών.

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Ο **τεχνολογικός ντετερμινισμός** εντοπίζεται πολλάκις στην υφιστάμενη βιβλιογραφία περί την ηλεκτρονική διακυβέρνηση.

Οι Heeks και Bailur (2006) διαπίστωσαν ότι:

1. Σημαντικό ποσοστό μελετών σχετίζονται με το ανωτέρω φαινόμενο.
2. Υπάρχει ανάγκη εξισορρόπησης ανάμεσα στην τεχνολογία και στην κοινωνία.
3. Διαφορετικοί παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν στην αποδοχή/απόρριψη μιας τεχνολογικής καινοτομίας.

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

- Η Κοινωνία της Πληροφορίας, απότοκο της Τεχνολογικής Επανάστασης, είναι ήδη πραγματικότητα.
- Υπάρχει σημαντική αλλαγή στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της κοινωνίας.
- Όλο και περισσότεροι άνθρωποι εργάζονται αξιοποιώντας τεχνολογίες.
- Τα αγαθά και οι υπηρεσίες παράγονται από εργαζόμενους που διαχειρίζονται πληροφορίες και γνώσεις.

(Fuchs, 2008: 194-195)

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Η τεχνολογική πρόοδος:

- Δεν αποδεικνύεται ότι υφίσταται εκτός της κοινωνίας.
- Δεν είναι αποκομμένη από τους κοινωνικούς, τους οικονομικούς και τους πολιτικούς παράγοντες ή και αντιστρόφως.
- Θεωρείται εργαλείο ενίσχυσης της δυναμικής όλων των εκφάνσεων της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής ζωής.

Ο τεχνολογικός ντετερμινισμός:

Οι Kraemer και Dutton (1979) προειδοποίησαν:

Η εφαρμογή των τεχνολογιών

- επηρεάζει τον τρόπο που λειτουργεί ένα κράτος,
- καθορίζει πώς ενεργεί ένα οργανωμένο σύνολο ανθρώπων και
- έχει αλλάξει τη φυσιογνωμία των κοινωνιών σε πολλαπλά επίπεδα.

(Lash, 2002: 4· Angell, 1996)

Βιβλιογραφικές αναφορές

Angell, I. (1996). Winners and Losers in the Information Age. *Culture and Society*, 34(1), 81-85.

Combi, M. (1992). The imagery, the computer, artificial intelligence: A cultural anthropological approach. *AI & Society: The Journal of Human-Centred Systems and Machine Intelligence*, 6(1), 41-49.

Combi, M. (2006). The construction of flexible identities and negotiation of meanings on the Internet. In M. Negrotti (ed.), *Yearbook of the artificial. Kyosei, culture and sustainable technology* (pp. 10-16). New York: Peter Lang.

Combi, M. (2016). Cultures and Technology: An Analysis of Some of the Changes in Progress— Digital, Global and Local Culture. In Borowiecki, K. J., Forbes, N., & Fresa, A. (eds.), *Cultural Heritage in a Changing World* (pp. 3-15). Cham: Springer.

Fuchs, C. (2008). *Internet and Society. Social Theory in the Information Age*. New York: Routledge.

Heeks, R. & Bailur, S. (2007). Analyzing e-Government Research: Perspectives, Philosophies, Theories, Methods, and Practice. *Government Information Quarterly*, 24(2), 243-265.

Kraemer, K. & Dutton, W. (1979). The Interests Served by Technological Reform: The Case of Computing. *Administration and Society*, 11(1), 80-106.

Lash, S. M. (2002). *Critique of Information*. London: Sage Publications.

Lévy, P. (1997). *Cyberculture. Rapport au Conseil de l'Europe*. Paris: Éditions Odile Jacob.

Roe Smith, M. & Marx, L. (eds.). (1994). *Does Technology Drive History? The Dilemma of Technological Determinism* (pp. 1-36). Baskerville: MIT Press.

Σας ευχαριστώ θερμά για την προσοχή σας!